

Nr 600

Av herr Andersson, Torsten, om ett centralt statligt planeringsorgan för naturvårdsfrågor m. m.

(Lika lydande med motion nr 743 i Andra kammaren)

Samhällets och näringslivets starka expansion när det gäller byggnationer av olika slag och även övrig mark- och vattenexploatering har under senare år allt oftare åstadkommit kontroversiella situationer, där ortsbefolkning, ideella organisationer eller olika samhällsorgan bekämpat de framlagda exploateringsplanerna. Det har t. ex. gällt förläggande av militära övningsområden, byggande av kraftverk av olika slag, sjöregleringar, anläggande av fabriker och andra industribyggnader, kommunala och industriella avloppsutsläpp i sjöar och vattendrag, vägbyggen, täkt av grus och sten. Nästan alltid blir exploateringsplanerna godkända av de organ som har att bedöma deras lämplighet eller tillåtlighet, och ett av resultaten blir en kvardröjande förbittring hos betydande folkminoriteter som inte har haft anledning räkna med några besvärande eller omstörtande ingrepp i just den miljö där de lever eller där de har intressen att bevaka eller vårda sig om. Ett talande exempel är situationen för en del grupper renskötande samer, som fått eller hotas av att få sina betesmarker förvandlade till vattenmagasin och som begärt hjälp för att kunna emigrera till länder, där de kan få leva under tryggare förhållanden.

Vid handläggningen av de olika exploateringsärendena bedöms ofta deras lämplighet och tillåtlighet ur snävt lokala och begränsade aspekter. Den vida överblicken och det långsiktiga perspektivet saknas. Följden har blivit en på det hela taget slumpmässig eller föga genomtänkt exploatering av naturresurserna, en många gånger onödig förstörelse av svårsättliga, goda miljöer och inte minst en alltför hård påfrestning för de stora skaror människor som blivit utsatta för den ryckiga, söndertrasande, planlösa utvecklingen.

Låt oss som exempel på splittrad och planlös exploatering ta utnyttjandet av Mälaren, en av Sveriges största sjöar. Den är sedan urminnes tider använd som livsmedels- och vattenleverantör. Under de senaste årtiondena har den dessutom blivit mottagare av kloak- och avloppsvatten från de samhällen och industrier som ligger runt sjön och vid dess tillflöden. Varje sådant utsläpp har givetvis — enligt vattenlagen — bedömts och godkänts av vattendomstol, och vart för sig har de måhända kunnat anses som relativt oskadliga. Sedan en tid pågår en omfattande vetenskaplig undersökning av

Mälaren. Vad man hittills kunnat fastslå är att vattenkvaliteten endast i ytterst begränsade avsnitt kan betraktas som tillfredsställande. Nedsmutsningen är till stor del synnerligen allvarlig, och vissa vattenstråk kan sägas vara nästan obotligt skadade. Fisket har delvis omöjliggjorts. Samtidigt har Mälaren blivit den viktigaste dricksvattenreservoaren för samhällena kring sjön, däribland Stockholm och Västerås, och med den alltmer ökande vattenförbrukningen lär det inte finnas någon annan möjlig vattenleverantör i denna region än just Mälaren. Sjön försörjer nu 1,2 milj. människor med vatten och är därmed landets största råvattentäkt. Trots vetskap om dessa förhållanden planeras för närvarande dels en fördjupning av Södertälje kanal, som skall möjliggöra större sjöfart och kraftigt ökad industrialisering runt sjön med därmed följande ökad vattenförorening, dels byggande av en mycket stor pappersmassefabrik i Kvicksund med avlopp i Mälaren. Dessa två projekt, som när detta skrives vart för sig behandlas för avgörande av olika organ, borde givetvis behandlas inom ramen för en större planering av hela mälarenregionen med beaktande av alla intresseriktningar och med siktet inställt på att för all framtid bevara möjligheterna till förstklassig vattenförsörjning för mälardalens befolkning, snart kanske uppgående till ett par milj. människor.

Det skulle vara lätt att dra fram många andra exempel på illa planlagd exploatering av vårt lands resurser, på bristande uppmärksamhet gentemot skadebringande faktorer och på otillräcklig aktsamhet med naturtillgångar. Det är högt på tiden att en ändring kommer till stånd. Vad som fordras är — som redan framhållits av t. ex. fritidsutredningen och byggnadsstyrelsen — ett centralt organ för en riksomfattande översiktlig planering av hur mark och vattentillgångar skall disponeras.

Vilka områden bör — av olika skäl — fridlysas, vilka bör reserveras för fritidsändamål, vilka bör upplåtas till industribyggen, vilka sjöar måste hållas fria från nedsmutsning, vilka älvar bör utnyttjas på annat sätt än till elkraftproduktion? Sådana problem, bland andra, bör bearbetas och i det översiktliga sammanhanget lösas på riksplanet, givetvis i samverkan med länens och kommunernas planeringsorgan.

Ett centralt planeringsorgan måste bli en permanent inrättning. Fattade beslut måste kunna ändras, eftersom förutsättningarna, vissa grunder för besluten, är föränderliga. Nya situationer uppstår, nya behov inställer sig, tekniska lösningar på olika problem tillkommer undan för undan. Som exempel kan här nämnas 1961 års överenskommelse mellan vattenfallsstyrelsen och den s. k. naturvårdsdelegationen, där bl. a. Vindelälven fördes till de älvar som skulle utbyggas. Sedan dess har andra tekniska lösningar att klara energibehovet avancerat, och älvens värde för vetenskaplig forskning, turism och fiske har blivit så klart belagt att det numera framstår som i högsta grad angeläget att Vindelälven blir utnyttjad för andra ändamål än kraftproduktion.

Det är av utomordentlig vikt att ett riksplaneringsorgan får en sådan sammansättning, att de på lång sikt mest betydelsefulla faktorerna får väga tyngst vid bedömningar och avgöranden. Detta innebär att den biologiska sakkunskapen måste vara företrädd. Den tekniska utvecklingen bär i sig möjligheten till totalförstöring av de grundläggande förutsättningarna för livets fortbestånd, och det är därför nödvändigt att de tekniska och kortsiktigt ekonomiska intressena och ambitionerna balanseras av djupa, vittomfattande biologiska och ekologiska insikter.

Den föreslagna nya riksplaneringsmyndigheten bör inte vara sammankopplad med vare sig byggnadsstyrelsen eller naturvårdsnämnden utan utgöra ett fristående organ med goda kontakter åt alla håll och med intima förbindelser med speciellt universitetens och högskolornas sakkunniga befattningsinnehavare.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag rörande ett centralt statligt organ för översiktlig planering med särskilt avseende på naturvårds- och friluftsförhållanden, vattentillgångarnas bevarande m. fl. liknande frågor.

Stockholm den 26 januari 1966

Torsten Andersson

Nr 601

Av herrar **Eskilsson** och **Isacson**, om *obligatorisk skördeskadepänning*.

(Lika lydande med motion nr 751 i Andra kammaren)

Stockholm den 26 januari 1966

Carl Eskilsson

Birger Isacson
